

SEICIÓN ARQUEOLOXICA

OS RESTOS DA EIREXA VISIGÓTICA DE SAN MARTIÑO DE OURENSE

Na fachada da eirexa de Santa María de Ourense elévanse unhas colúas antigas n'as que repararon algúns d'os historiadores que leván escrito encol da Sede auriense.

Mais todos eles non atinaron a poñerse contestes sobre da época y-o monumento a que pertíxen.

O noso Mestre Murguía a quien sigue Villamil e Castro, (1) supoñéndoas da eirexa vella de Sta. María, da os seus capiteles do século XI e do «románico secundario» (2); López Ferreiro, o gran historiador da Eirexa Compostelán, fai entre eles certa distinción, decindo de dous, que son visigóticos; e Vázquez Núñez, o chora-

do arqueólogo, rebatindo con acerto a opinión de Murguía, dí de todos eles o que Lopez Ferreiro de dous, e decir, que pra o seu xuicio son visigóticos «mais adecuados á decadencia románica que a os estilos dos séculos XI e XII» adventindo que non-o afirma en absoluto porque, según dí, «a altura a que están impide examinalos con atención» (3).

Dende logo que esta foi, quizais, a razón principal que todos tiveron pra non definitos ben, y-outra non houbo pra que tan esquenici-

(1) *Iglesias Gallegas*, página XI.

(2) *Galicia y sus monumentos*, páginas 903-4.

(3) *Sta. María la Madre*, traballo publicado no n.º 14, mayo de 1900, do *Boletín de la Comisión de Monumentos de Orense*.

dos estiveran dos nosos arqueólogos. Mais prám o remedio foi fácil: pedirille permiso a quien podía concedelo pra chegar a unha ventán do pazo episcopal, pretiño de eles, e subir hastra chegar a carón dos mais outos, pra velos de cerca, fotografialos que se poidera e reproducilos, como oxe o facemos, pra que os que entenden de estas cousas xuzguen por si do que coa vosa licencia vou falarvos.

Poucas verbas precisanse pra describilos capiteles tendo á vista o fotografiado.

Son oito, catro algo mais pequenos, que miden 28 cm. de altura; de mármol blanco do país todos eles, como os fustes das colúas que teñen, y-as bases dos catro que están no corpo segundo da eirexa, poli-as outras que están no terceiro n'as teñen. Pertencen a dous tipos do estilo corintio dexenerado, sendo os catro mais pequenos iguales a dous dos mayores, os de afora de follas como palmetas, que volven pouco e sin volutas; y-os outros, mais arrogantes e fermosos, de follas de acanto moi traballadas e trazadas con moita soltura, con pequenas volutas e de tradición clásica perfecta. Todos eles ben feitos anque algo desmerezecidos pol-o tempo. As basas que teñen as catro colúas de abajo son tamén de perfil clásico e muy elegantes; y-os fustes son de dous tipos; os de enriba, abombados, como si foran más recientes, y-os outros, casi rectos; algún de eles feito de trozos aproveitados.

Os capiteles, que son a parte mais característica e definida das colúas, aseméllanse moito a algúns da eirexa visigótica de San Juan de Baños de Cerrato, na provincia de Palencia, ergueita no ano 661, e a outro que se conserva nunha casa de San Miguel de Hornija, provincia de Valladolid, que foi da eirexa fundada por Chindasvinto nos mediados do século VII, e pol-o tanto tamén visigótica; tendo os mais de eles certo parecido no estilo e no tipo a un dos interesantes capiteles da eirexa de Setecoros que conservan no Museo de Pontevedra, e que se suponen do século VI, tipo que, con lixeiras variantes, perdura hastra a décima centuria, pol-o que ás veces encóntranse n'outras eirexas non visigóticas, se non mozárabes, como San Miguel da Escalada, na provincia de León, ano de 913.

As basas teñen tamén certo parecido con outras de Hornija e Morales de Toro, que foron da dita eirexa de Hornija. (4)

Como os capiteles y-as basas son exentos, y-os fustes cilíndricos, é de supoñer, e pódese ter por seguro, que fosen d'unha basilica polo estilo da mencionada de Baños, que ten tamén os capiteles, según costume, de varios tipos, e desde logo pódese afirmar que pertençen a o visigótico. Mais ¿a qué século y-a qué basilica?

A eirexa de Sta. María onde os capiteles conservanse foi de novo levantada no ano 1722 polo Bispo D. Marcelino Siuri, despois de derribare a que no mesmo sitio erguera Ederonio, no ano 1084, según certa inscripción que se conserva.

Como os ditos capiteles foron recollidos da eirexa vella de Sta. María, a o se derribare, e polo estilo non pertençen a o románico; nin polo tanto a os derradeiros anos da undécima centuria, pódese afirmar que, con outros que ao parecer, e por desgracia, deixáronse abandonados (5) aproveitáronse de outro edificio na eirexa ergueita polo Bispo Ederonio. Mais como esta eirexa fora levantada de nova planta y-adicada a Catedral mentres non se reedificaba a de San Martiño, que por entón estaba, como a cidade, desfeita pol-as guerras de aqueles tempos, é de supoñer que os tales restos, con outros que deberon destrozarse, sendo, como son, de época anterior, foran da eirexa vella de San Martiño, que foi por completo derribada, cando restaurada a sede auriense polo privilexio de Sancho II, ano de 1071, comenzouse de nova planta e no mesmo sitio a catedral románica-oxival que oxe se conserva, no ano de 1132.

Polo dito privilexio consta que a Sede Auriense estaba dedicada non solo a San Martiño, se non tamén á Virxe Sta. María, pois non era costume fundal-as eirexas c'unha sola adicación. (6) De eiquí nasceu a creencia de que moi to antes da fundación de San Martiño houbera

(4) Véxase *Iglesias Mozárabes*, de Gómez Moreno.

(5) Murguía fálanos (ob. cit.) de que viu outros capiteles polo estilo na imprenta de Paz.

(6) O Mosteiro de Sobrado fundouse no século X dedicado a S. Salvador e a Santiago, y-o de Cines, da mesma centuria, a S. Salvador, Sta. María, S. Benito e S. Nicolás.

a de Sta. María, e que, tratando, quizás, de darrillar unha antigüedad mayore á Sede, dixérase, sin razón, que a eirexa de Sta. María fora a catedral primitiva e que, pol-o tanto, era mais vella que a de San Martiño.

De maneira que antes da eirexa ergueita por Ederonio nos anos derradeiros do século XI, outra no lugar non había; e a catedral de Ourense era a eirexa de San Martiño, así chamada inda que fose adicada tamén a Sta. María. (7)

Por San Gregorio de Tours sabemos que a dita eirexa foi levantada pol-o rey suevo Carriarico, pois inda que cala o pobo onde a erguera, os autores, por razoes históricas, conveñen en que foi no de Ourense, alá entre os anos 550 e 560; e das suas verbas «In honore n. B. Martini fabricavit ecclesiam, Miroque opere expedita». (8) ben claramente dexérgase que debeu ser un monumento amplio e fermoso.

Ourense foi destruído no ano 716 polos árabes, que volveron a tomarlo no 793; e inda que foi restaurado por Alfonso II a o ano siguiente, o dito rey da como novamente destruída a cibdade no 832, e non podendo restaural-a sede, agregouna coa de Braga, á de Lugo. Os normandos asolaron, a o parecer, a cibdade no ano 868, e Alfonso III poblouna despois de tomarla, non sei de quén, o puxo de prelado a Sebastiano, no 877, tendo que restaural-a sede, que no documento adicase a S. Martiño, no ano 886; e xa vímos como Sancho II, que co a sua

(7) O dito Mosteiro de Cines, por exemplo, chámase oxe, somentes, de S. Nicolás, y-antes mais se lle conoció por S. Salvador.

(8) *S. Gregorii Turonensis de Miraculis, San Martini*, lib. I, cap. XI.

hirmán Xeloira veu por Galicia, restaurou de novo, e xa definitivamente, a Sede auriense no 1071.

Nese ano inda a cibdade estaba arruinada y-a catedral destruída, tendo Ederonio, como dixemos, que levantal-a eirexa de Sta. María, mentras a de San Martiño non se facía de novo. (9)

E decir, que desde comenzaos do século VIII hastra os derradeiros anos da undécima centuria fálase de restauracións d'unha sede, e pol-o tanto d'unha eirexa, que sabemos que foi a de San Martiño, ergueita pol-o rey suevo Carriarico.

Os capiteles pol-o estilo poden sere de aquela época, e pol-o número e hasta pol-o traballo, están decindo que foron d'unha eirexa de certa importancia, e así lla concederon a os seus capiteles cando de unhos monumentos a outros foron-nos conservando.

Digo, pois, que pra miñ son visigóticos, da eirexa de San Martiño ergueita por Carriarico, e pol-o tanto dos mediados do século VI. O que teña outras razoes, que as poña: ahí ten ben pretillo y-a modo o fotografiado d'eles pra que poida xuzgar ben a xeito.

A. del Castillo.

A Cruña.

(Fot. do Autor).

(9) E de supoñer que nos derradeiros anos do século XI, a eirexa de San Martiño, con tantas restauracións e remendos, non valera a pena de reedificala; mais, pra miñ, a razón principal que deberon de ter pra votare por terra o que de ella quedase, debeu sere a necesidade de engrandecel-a catedral, erguéndoa n' quel estilo románico que por entón invadira a Galicia, e no que hacia o 1075 comenzouse a nosa catedral de Santiago.

OS DOLMENES DO MONTE DAS MOTAS EN LOBEIRA

De todolos megalitos son seguramente os dólmenes que teñen chamado mais fortemente a atención dos arqueólogos e feito xurdir ó seu arredor maior número de teorías e hipótesis. Dados a coñecer co nome qu-hoxe levan polo Latour d'Auvergne na sua obra *Origines Gauloises*, publicada en 1796, e comentados aíxila acesamente pola celebre escola de Cambry, pasaron n-istes primeiros tempos por altares drui-

dicos erguidos polos celtas, na época da sua dominanza no O. europeo.

Semellantes errores foron posteriormente reutilizados e xa en 1867 Alexandre Bertrand, despois de repetidas escavacións probou d-un modo certo o carácter funerario de tales monumentos, que seguiron non embargante sendo atribuidos a pobos célticos hastra qu-a sua aparición en terras tan alonxadas da Europa com-a Siria a E-

NÚM. 18

1-7-28

nós.

